

На даний час ГСУ розслідується ще 2 кримінальних провадження, до вчинення злочинів в яких причетний К. Останній ігнорує виклики слідчого та на допити не з'являється, а його місце постійного перебування органам слідства не відомо.

До 129 підозрюваних застосовувалися запобіжні заходи, не пов'язані із позбавленням волі, з яких до 64 осіб застосовувалась застава, до 49 – особисте зобов'язання, 6 – особиста порука та 10 – домашній арешт.

Загальна кількість слідчих в регіональних органах СБУ становить 404 особи, з них зі стажем слідчої роботи до 1 року – 25, до 3-х – 68, до 5-ти – 101, до 10-ти – 94 і понад 10 років – 116. Станом на 01.06.13 в системі досудового розслідування Служби безпеки залишаються вакантними 18 посад слідчих. Окрім того у Головному слідчому управлінні СБ України, у складі криміналістичного підрозділу, є нагальною потреба у створенні нової ділянки роботи по використанню приладу «UFID touch Ultimate», який дозволяє отримувати під час передбаченого ст. 237 КПК України огляду стільникових терміналів, смартфонів, портативних пристроїв GPS та планшетних комп'ютерів інформацію, що знаходиться в них, у тому числі й знищену. Заміщення цих посад планувалося провести за рахунок випускників ІПЮК НУ «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого» 2013 року, який є профільним вищим навчальним закладом з підготовки, в першу чергу, слідчих кадрів для Служби безпеки.

Враховуючи викладене, слід констатувати, що робота Головного слідчого управління, слідчих підрозділів регіональних органів Служби безпеки України, після впровадження відповідних змін до чинного законодавства й відомчих нормативно-правових актів, є надзвичайно складною та відповідальною. Її професійне виконання є справою честі для слідчих спецслужби.

О. В. Зайцев,

доцент кафедри кримінального права №1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юри-
дичних наук

ВНЕСОК В. С. ТРАХТЕРОВА У РОЗРОБКУ ПРОБЛЕМИ НЕОСУДНОСТІ

1. Особистість Володимира Сергійовича Трахтерова (1884-1975) обрана не випадково. Все своє свідоме життя він зв'язав з наукою кримінального права та викладацькою роботою на кафедрі в Харківському юридичному інституті, ставши одним із яскравих представників його кримінально-правової школи.

2. Перед тим як перейти до аналізу кримінально-правових поглядів В. С. Трахтерова на проблему неосудності слід звернути увагу на деякі ключові моменти

його складного і насиченого життєвого та творчого шляху. Після закінчення в 1905 р. із золотою медаллю Бахмутської гімназії він продовжив навчання в Німеччині в університеті Гейдельберга, а в 1906 р. в Швейцарії в університеті Цюриха. У 1910 р. закінчив юридичний факультет Імператорського Харківського університету і отримав диплом 1 ступеню. В період з 1910 р. по 1915 р. В. С. Трахтеров під керівництвом професора О. Д. Кисельова готувався до наукової діяльності на кафедрі кримінального права та судочинства юридичного факультету університету. У 1915 р. він успішно склав екзамени для отримання ступеня магістра кримінального права і в цьому ж році розпочав викладацьку роботу в університеті на посаді приват-доцента (позаштатний) аж до 1919 р.

3. З моменту створення у 1920 році на базі юридичного факультету Харківського університету Харківського інституту народного господарства В. С. Трахтеров читав лекції з Загальної частини кримінального права. У 1922р. Народним комісаріатом просвіти УРСР він затверджений професором правового відділення зазначеного інституту. Надалі статус і найменування навчального закладу неодноразово змінювалося, однак все своє подальше життя В. С. Трахтеров залишається відданим кафедрі кримінального права. Виключення становить період 1943-1945 рр., коли він виконував обов'язки професора, завідувача кафедри кримінального права в Ленінградському юридичному інституті ім. М. І. Калініна, який під час війни знаходився в м. Джамбул Казахської РСР.

4. Професор В. С. Трахтеров брав активну участь у комісії по розробці проекту КК УРСР 1922 р. Як консультант кодифікаційного відділу Народного комісаріату юстиції працював у комісії з розгляду законодавчих пропозицій, де розроблявся КК УРСР 1927 р., а також приймав участь у його обговоренні на колегії НКЮ. Він є співавтором у виданнях науково-практичних коментарів КК за редакцією М. Н. Гернета і А. Н. Трайніна 1924, 1925 та 1927 рр., а також коментарів КК за редакцією С. М. Канарського 1924, 1925 та 1928 рр., які здійснили значний вплив на правозастосовну практику.

5. Основна сфера наукових інтересів Трахтерова В. С. – дослідження проблем осудності та неосудності в кримінальному праві. Цікавим є те, що на початку викладацької роботи приват-доцентом Харківського університету в 1915-1919 рр. він читав лекції із загальної психіатрії в університеті, Комерційному інституті і на Харківських вищих жіночих курсах, заснованих товариством взаємодопомоги працюючих жінок. Особливий інтерес науковця до цих питань також пов'язаний із багатолітньою працею консультанта у відділі судово-психіатричної експертизи Українського психоневрологічного інституту (м. Харків). Він часто брав участь як експерт з питань осудності при розгляді кримінальних справ.

6. Слід зазначити, що в Російській імперії до 1917 р. кримінальне законодавство, хоча і не містило поняття неосудності, але фактично описувало її формулу з використанням психологічного та медичного критеріїв. Радянська дер-

жава відмовилась від правонаступництва в праві, що призвело до створення нового права, у тому числі кримінального. Законодавство перших років існування радянських Росії (1922 р.) та України (1922 р.) містило положення про некараність осіб, які вчинили злочини у стані хронічної душевної хвороби або тимчасового розладу душевної діяльності і не усвідомлювали свої дії. У 20-ті роки минулого століття В. С. Трахтеров спрямував свої творчі зусилля саме на проблему неосудності. Результатом стала низка наукових статей дискусійного характеру, а саме: «Формула неосудності в кримінальному кодексі УРСР» (1923 р.), «Зменшена осудність в радянському кримінальному праві» (1925 р.), «Значення психічної дефективності в радянському кримінальному праві» (1926 р.), «Заходи соціального захисту щодо дефективних правопорушників» (1927р.).

7. Логічним завершенням проведеного дослідження з цієї проблеми стала монографія науковця «Кримінальна відповідальність психічно неповновартих» (1930 р.). В ній автор докладно проаналізував не тільки дореволюційне російське і радянське законодавство, зокрема «Керівні начала з кримінального права РРФСР» 1919 р., КК РРФСР 1922 р., УРСР 1922 р, «Основні начала кримінального законодавства СРСР та союзних республік» 1924 р., КК РРФСР 1926 р., УРСР 1927 р, а й чинне на той момент зарубіжне кримінальне законодавство (Німеччина, Франція, Італія, Швейцарія, Голландія, Норвегія, Чехословачія та ін.) та проекти КК зазначених країн. Із використанням широкого кола літературних джерел, у переважній більшості зарубіжних, В. С. Трахтеров піддав глибокому аналізу формулу та критерії неосудності, розглянув її типи, надав оцінку науковій проблемі зменшеної осудності, приділив увагу питанню застосування примусових заходів медичного характеру. Науковець відстоював формулу неосудності побудовану за «змішаним» методом із використанням медичного та психологічного критеріїв; пропонував, аргументував і наполягав на законодавчих змінах, а саме: розширенні та уточненні медичного критерію неосудності та нагальній необхідності доповнення критерію психологічного вольовою ознакою.

8. Слід визнати, що поряд із науково значущими розробками в цій монографії містилося чимало хибних для сучасного кримінального права положень, які мали на той час широке поширення в радянській науці. Так, В. С. Трахтеров, поділяючи думку про відмову від вини та покарання, вважав, що підставою кримінальної відповідальності як для осудної, так і неосудної особи є вчинення нею суспільно-небезпечного діяння. Тому й неосудний повинен підлягати кримінальній відповідальності, але лише із застосуванням до нього заходів соціального захисту не судово-виправного, а медичного характеру. Провідним у кримінальному праві визнавався принцип доцільності. По суті йшлося про відмову положень класичної школи кримінального права і перехід до розробок школи соціологічної. Ці наукові погляди були подолані радянськими науковцями, у тому числі В. С. Трахтеровим, наприкінці 30-х років ХХ століття.

9. У 1939р. вчений публікує змістовну наукову статтю «Формула неосудності в радянському кримінальному праві» в якій він повертається до концепцій класичної школи, а саме визнанні осудності передумовою вини та її форм. Викладені положення В. С. Трахтеров відстоював на першій науковій сесії Всесоюзного інституту юридичних наук (27 січня-3 лютого 1939 р., м. Москва). Його доповідь «Неосудність за проектом КК СРСР» викликала значний інтерес у наукової громадськості. В її обговоренні приймали участь провідні криміналісти і судові психіатри СРСР. В. С. Трахтеров першим вказав на неприпустимість змішування понять неосудності, невинуватості та некараності. Для уникнення помилкового тлумачення неосудності він запропонував легалізувати термін «неосудність» шляхом його вказівки в найменуванні статті, чітко описати медичний та психологічний критерії неосудності. Запропоновано закріпити в окремій статті положення про осудних осіб, які вчинили злочин в стані осудності, але до постановлення вироку захворіли на психічний розлад, який унеможливило виконання покарання, за допомогою критеріїв, які не співпадають з формулою неосудності. В плані розробки критеріїв неосудності ним підданий аналізу медичний критерій, наведено аргументи проти введення до нього «несвідомого стану». Автор зробив висновок про визначальну роль саме психологічного критерію, який встановлює тяжкість конкретного захворювання, визначаючи ступінь його впливу на психічні функції – свідомість і волю; було поставлено питання про емоційну ознаку психологічного критерію.

10. Слід особливо зазначити, що В. С. Трахтеров подав до захисту у 1952 р. в Московський юридичний інститут свою докторську дисертацію «Осудність в радянському кримінальному праві», яка була результатом його багаторічних досліджень. Дисертація являла собою фундаментальну розробку проблеми і була першою та єдиною працею у цій галузі науки. Дисертація складалась з 11 розділів: перші три з них присвячувались поняттю осудності, обґрунтуванню відповідальності, осудності, як елемента складу злочину; наступні чотири – неосудності та її критеріям; останні розділи містили матеріал про осудність в до-революційній Росії, Франції, Німеччини, Англії, США. В. С. Трахтеров обґрунтовував відповідальність свободою волі – вибором людиною варіанта своєї поведінки, що зараз не викликає сумнів. Однак захист не відбувся. Автор був безпідставно обвинувачений у спробі протягти ідеалістичні ідеї в радянське кримінальне право.

11. Незважаючи на невдалу спробу захисту дисертації, В. С. Трахтеров продовжив наукову роботу з проблеми неосудності, результатом якої стала низка наукових праць у 50-60- ті роки минулого століття. Чимало положень дисертації, які автор опублікував, стали аксіомами і широко застосовувались в роботах багатьох криміналістів, відображаючи авторський пріоритет у вирішенні низки питань цієї складної міждисциплінарної проблеми. Необхідно зауважити, що

ідеї В. С. Трахтерова про неосудність та її критерії були сприйняті розробниками Основ кримінального законодавства Союзу РСР та радянських республік 1958 р., а потім і кримінальних кодексів радянських Росії та України 1960 р.

12. Слід визнати, що як радянська наукова спільнота, так і сучасні дослідники, визнали значущість вкладу В. С. Трахтерова у вирішенні проблеми неосудності в кримінальному праві. Вже після смерті вченого опублікована наукова робота «Осудність і неосудність в кримінальному праві (історичний нарис)» (1992р.), в якому відтворено один із розділів його докторської дисертації. Це видання підготовлено до друку учнями В. С. Трахтерова – професорами Української юридичної академії (м. Харків) М. І. Бажановим і В. В. Сташисом. В ньому висвітлено питання осудності і неосудності в законодавстві і теорії дореволюційної Росії, Франції, Німеччини, Англії і США. Аналогів такої роботи не було у вітчизняній, ні в зарубіжній літературі. Насьогодні більшість розроблених В. С. Трахтеровим положень є аксіомами кримінально-правової науки України, значна їх частина закріплена в чинному законодавстві країн – колишніх республік СРСР.

С. О. Книженко,

доцент кафедри криміналістики, судової медицини і психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК

Визначення оптимальної структури окремої криміналістичної методики є одним із актуальних питань криміналістики. Цей напрямок у своїх роботах досліджували Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, І. А. Возгрін, В. О. Гавло, Ю. П. Гармаєв, І. Ф. Герасимов, С. О. Голунський, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. Н. Колесніченко, В. Е. Корноухов, С. Ю. Косарєв, Г. А. Матусовський, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та інші.

Варто зазначити, що єдиного підходу у вчених щодо розглядуваного питання немає. Водночас його вирішення сприяє формуванню нових окремих криміналістичних методик та модернізації існуючих.

Аналіз сучасних окремих криміналістичних методик показує, що дослідники до їх змісту включають криміналістичну класифікацію злочинів; особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами правоохоронних органів; участь спеціалістів при розслідуванні злочинів; організаційне й тактичне забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства; використання криміналістичних